

SCHODY DAWNEGO SANATORIUM PRZECIWGRUŻLICZEGO W LESIE MIEJSKIM

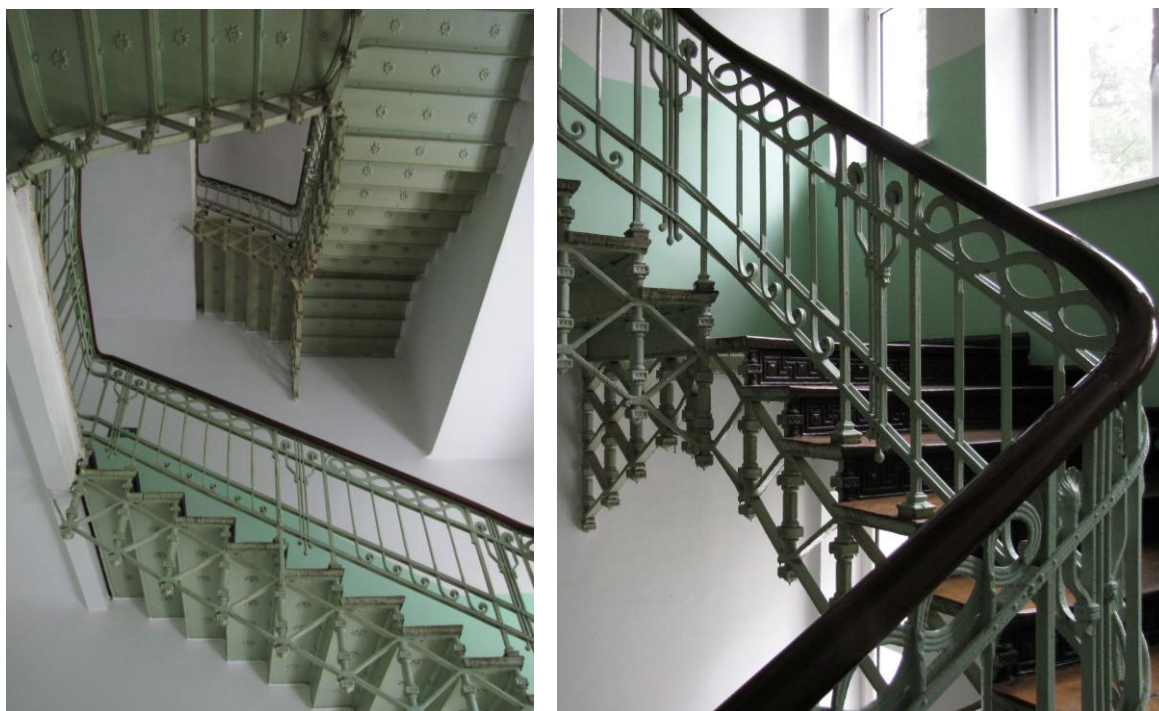
Gmach dawnego sanatorium przeciwgruźliczego dla kobiet przy ul. Jagiellońskiej 78 w Olsztynie wybudowano w latach 1906-1907 według projektu przygotowanego przez miejski urząd budowlany (Stadtbauamt). Teren pod budowę obszernego kompleksu (składającego się z budynku głównego z leżakowniami, willi lekarzy oraz kilku budynków pomocniczych) w lesie miejskim został zakupiony przez Towarzystwo Budowy Sanatoriów Płucnych. Sanatorium otwarto 30 października 1907 r., nadając mu nazwę „Frauenwohl”, czyli „Zdrowie Kobiet”. Obiekt utrzymał do dziś swą pierwotną funkcję – obecnie mieści się w nim szpital pulmonologiczny.

Fot. 1. Schody głównej klatki schodowej dawnego sanatorium przeciwgruźliczego

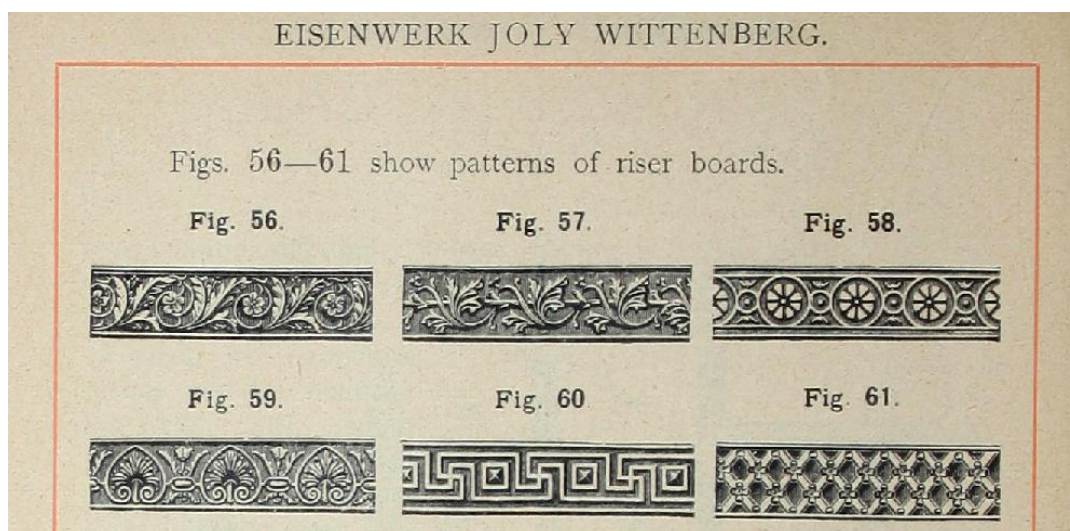
Miejscem, które powinno zwrócić szczególną uwagę miłośników zabytków techniki oraz dawnej inżynierii, z pewnością jest główna klatka schodowa gmachu dawnego sanatorium, z zachowanymi do dziś w doskonałym stanie schodami żelaznymi. Trójbiegowe, łamane schody powrotne z podestami zostały wykonane przez spółkę „Eisenwerk Joly Wittenberg G.m.b.H.“. Wytwórnia żelaza „Eisenwerk Joly“ została założona w 1889 r. w Wittenberdze, mieście powiatowym, położonym w środkowych Niemczech, w Saksonii-Anhalt. Miasto stanowiło historyczne centrum reformacji, znane z działalności Marcina Lutra (stąd jego oficjalna nazwa niemiecka – Lutherstadt Wittenberg). Od 1883 r. w Wittenberdze przy dzisiejszej Dessauer Straße powstawał kompleks przemysłowy, w obrębie którego zbudowano m.in. fabrykę czekolady „Schokoladenfabrik Kant”, fabrykę proszku mydlanego („Seifenpulverfabrik”) dr. Thompson’a oraz wspomnianą wytwórnię żelaza „Eisenwerk Joly”.

Firma ta wyspecjalizowała się w produkcji żelaznych schodów o niezwykle interesującej konstrukcji, określanych w literaturze mianem „Joly-Treppe” (Schody Joly’ego). Budowa opatentowanych przez firmę „Eisenwerk Joly” żelaznych, ogniotrwałych schodów opierała się na zastosowaniu konstrukcji nośnej z pasowych, kratownicowych policzków, wykonanych z równoległych oraz ukośnych (przekątniowych), żelaznych płaskowników. Za usztywnienie konstrukcji odpowiadały pionowe bolce, przechodzące przez płaskowniki i tworzące w ten sposób rodzaj sztywnej konstrukcji kratownicowej. Odlewane elementy konstrukcji schodów oraz ażurowe balustrady produkowano w formach odpowiadających ówczesnym gustom estetycznym – a więc początkowo z historyzującym, a następnie modernistycznym, secesyjnym detalem zdobniczym. Dzięki zastosowanemu połączeniu ażurowej, kratownicowej konstrukcji elementów nośnych z ażurowymi, dekoracyjnymi balustradami biegów i spoczników, schody Joly’ego wyróżniały się na tle ówczesnie stosowanych rozwiązań konstrukcyjnych oryginalną estetyką oraz swoistą lekkością i delikatnością formy, czego doskonałą ilustrację stanowi zabytkowa konstrukcja zachowana w budynku dawnego sanatorium przy ul. Jagiellońskiej 78 w Olsztynie.

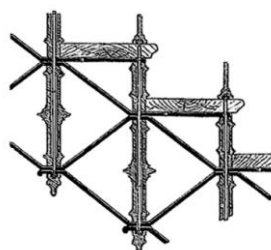
Fot. 2-3. Schody głównej klatki schodowej dawnego sanatorium przeciwgruźliczego

Jak wynika z przeprowadzonych badań konserwatorskich głównej klatki schodowej, wewnątrz jej zdobiła pierwotnie również interesująca dekoracja malarska w stylu secesyjnym – na parterze odkryto bowiem fragmenty polichromii z secesyjnymi ornamentami roślinnymi i dekoracją linearną. Oparta na zestawieniu zieleni i ugrów kolorystyka malowideł ściennych znakomicie korespondowała z oryginalną kolorystyką ażurowych schodów, która z kolei utrzymana była w odcieniach chłodnej zieleni. Ze względu na wartość zabytkową obiektu, na którą składają się zarówno wartość naukowa, wartość historyczna i inżynierska oraz wysoka wartość artystyczna, w 2013 r. żelazne schody głównej klatki schodowej budynku sanatorium zostały objęte prawną ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fot. 4-5. Sygnowana podstopnica schodów sanatorium oraz wzory dekoracji podstopnic według firmowego katalogu z około 1895 r.

Wytwórnia żelaza „Eisenwerk Joly“ dziś już nie istnieje – przy Dessauer Straße 12 w Lutherstadt Wittenberg pozostały po niej jednak ceglane, wzniesione w duchu secesji zabudowania, figurujące na liście zabytków kultury i użytkowane obecnie jako obiekt handlowy. Jedną z ciekawszych pamiątek jest z pewnością również olsztyńska realizacja patentowych schodów ogniotrwałych „Joly-Treppe”.

Oprac. i fot. Leszek Wawrykiewicz
 Wydział Kultury i Ochrony Zabytków
 Urząd Miasta Olsztyna